Μανώλης Λουκάκης: Ένας ευπατρίδης της πολιτικής και του Ρεθύμνου

Ο λόγος για τον **Μανώλη Λουκάκη** (ΜΛ), έναν ευπατρίδη της πολιτικής και του αγαπημένου του τόπου, του Ρεθύμνου, του οποίου διετέλεσε εκλεγμένος βουλευτής του για περισσότερο από μια δεκαετία. Εκτός από το πλούσιο έργο που άφησε ως επικεφαλής θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, βουλευτής και υπουργός, ο Μανώλης Λουκάκης έδωσε πρωτίστως τις μάχες του στο πεδίο των νοοτροπιών, μπολιάζοντας την ηθική των αρχών με την εντιμότητα στο δημόσιο βίο.

Δέκα χρόνια, λοιπόν, μετά την αποδημία του, τα «Ρεθεμνιώτικα Νέα», ως μια οφειλή τιμής σε αυτόν τον βαθιά πολιτικό άνθρωπο, δημοσιεύουν ένα αφιέρωμα στην ζωή και το έργο του. Αφιέρωμα που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς την πολύτιμη συμβολή της οικογένειάς του και ειδικά της κόρης του Έλιας Λουκάκη, καθώς και των στενών φίλων και συνεργατών του.

■ Των **ΜΙΧΑΛΗ ΤΖΕΚΑΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΕΜΠΙΛΗ**

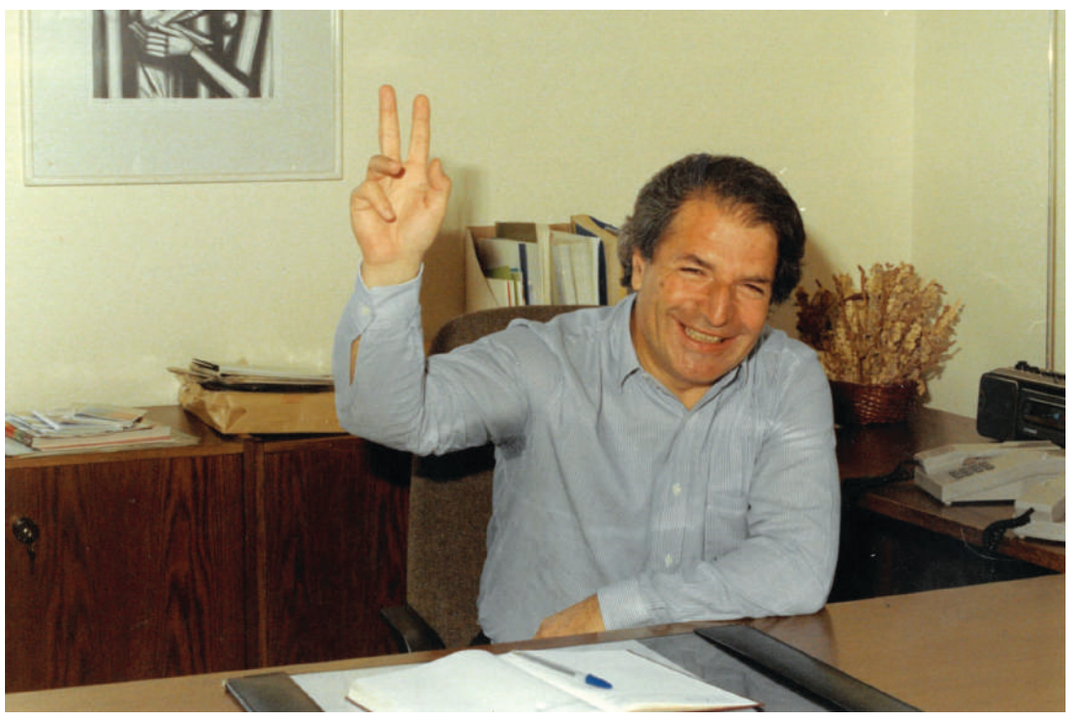

■ Ο Μανώλης Λουκάκης σχηματίζει με τα δάχτυλά του το σήμα της νίκης

■ Με τη σύζυγό του Μαρίκα και τις κόρες του Τίνα και Έλια

Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1937-1974

Πρώτα χρόνια και εγκύκλιες σπουδές

Ο πατέρας του, ο Στρατηγός Χαράλαμπος Λουκάκης καταγόταν από τις Πρασές Ρεθύμνου. Η μητέρα του, Ευαγγελία το γένος Τζάτζιμου, ήταν από το Νευς Αμάρι Ρεθύμνου. Ο Μανώλης Λουκάκης γεννήθηκε το 1937 στη Θεσσαλονίκη, λόγω των μετακινήσεων του στρατιωτικού πατέρα του, είναι όμως γέννημα και θρέμμα της πόλης του Ρεθύμνου.

Παιδί αστικής οικογένειας, θα φοιτήσει στο περίφημο ιδιωτικό της Κυρίας Αμαλίας του Ρεθύμνου (1943-1949). Θα «παρακολουθήσει» όμως μαθήματα και στο «πανεπιστήμιο» που λειτουργούσε στην αλάνα της γειτονιάς του, της πιο λαϊκής και με έντονο το μικρασιατικό στοιχείο, Σωχώρας. Εκεί, μέσα στο πολύβουο ακαλίκωτο, ρακένδυτο παιδομάνι, θα βιώσει από πρώτο χέρι τη φτώχια των απλών ανθρώπων, μα και το μεγαλείο της ψυχής τους. Θα γνωρίσει τον Καραγκιόζη του Νώντα, θα παίξει ποδόσφαιρο με την ομάδα του, τον «Αστέρα», θα φτιάξει τις πρώτες παρέες και τις φιλίες του. Θα φοιτήσει μετά στο Γυμνάσιο Αρρένων Ρεθύμνης τα 3 πρώτα σχολικά έτη (1949-1952) και θα το τελειώσει στη Θεσσαλονίκη, ακολουθώντας τον πατέρα του. Όμως η αγάπη και ο νόστος της Σωχώρας θα τον «κατεβάζει» συχνά στο Ρέθυμνο για να ενισχύει τον αγαπημένο του «Αστέρα» στους κρίσιμους αγώνες και να ξανασμίξει με τους φίλους του. Αλήθεια, χωρίς τη Σωχώρα. είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τον Μανώλη Λουκάκη και την πορεία του.

Το Πολυτεχνείο και η πολιτική ζύμωση

Την περίοδο 1955-1962 θα φοιτήσει στη **Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ).** Σ' εκείνα τα «ξεσηκωμένα φοιτητικά» χρόνια, ανάμεσα στις πορείες του «1-1-4», του «Ανένδοτου», του ΔΣ του Συλλόγου Φοιτητών της Σχολής του, της «Δημοκρατικής Νεολαίας», από το ένα μέρος και τις ιδιαίτερα σοβαρές και απαιτητικές σπουδές του ΕΜΠ από το άλλο, ο Μανώλης Λουκάκης θα σφυρηλατήσει την επιστημονική, επαγγελματική και πολιτική του ταυτότητα. Εδώ θα γνωρίσει τον Γιώργο Γεννηματά και θα συνδεθεί μαζί του με διά βίου φιλία.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1965 μετά από αναφορά του Στρατηγού Χαρ. Λουκάκη, ο τότε Πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου αποκαλύπτει δημοσίως ότι «*στις 11 Αυγ. 1961, είχε γίνει μια υψηλού επιπέδου σύσκεψη στο Πεντάγωνο, με τον Αρχηγό ΓΕΣ, Στρατηγό Βασίλειο Καρδαμάκη, τον αρχηγό της ΚΥΠ, Στρατηγό Αλέξ. Νάτσινα -γραμματέας του οποίου ήταν ο μετέπειτα πραξικοπηματίας Γ. Παπαδόπουλος- και άλλους για να επεξεργαστούν το σχέδιο Περικλής. Στόχο της ήταν ποδηγέτηση των βουλευτικών εκλογών του 1961, υπέρ της τότε δεξιάς, ώστε να μην ξανασυμβεί η έκπληξη του 1958, με την ΕΔΑ στη θέση της «Αξιωματικής Αντιπολίτευσης*». Η αποκάλυψη αυτή θα αποτελέσει δραματικό καταλύτη στις πολιτικές εξελίξεις -Ιουλιανά του 1965 κ.λπ.- και θα επηρεάσει και τον ίδιο το Μανώλη.

Στρατός

Το 1966 επιτυγχάνει στις εισαγωγικές της Σχολής Ευελπίδων. Σύντομα όμως θα αλλάξει πορεία. Θα παραιτηθεί προκειμένου να υπηρετήσει κανονικά τη στρατιωτική του θητεία ως έφεδρος πεζικού.

Οικογένεια - Δουλειά

Αμέσως μετά το στρατό ο Μανώλης Λουκάκης θα τελέσει τους γάμους του στην Αθήνα με τη Μαρίκα, το γένος Μαλικούτη. Το 1969 θα έλθει το πρώτο παιδί, η Τίνα, - το δεύτερο παιδί, η Έλια, θα έλθει το 1978. Στο μεταξύ θα μας προκύψει η δικτατορία του Γ. Παπαδόπουλου (1967-1973) και η διαρρήδην ανατροπή του πολιτικού σκηνικού. Την ίδια χρονιά, 1969 (παραμονές της μεγάλης οικοδομικής έκρηξης του Ρεθύμνου), ο Μανώλης Λουκάκης ανοίγει το πολλά υποσχόμενο τεχνικό γραφείο στο Ρέθυμνο με τον συμπολίτη και φίλο από τα χρόνια του ΕΜΠ, Γιώργο Σχοινά και συνεργάτιδα την πρώτη Ρεθεμνιώτισσα Αρχιτέκτονα, Ευρυδίκη Κούνουπα.

Θα ακολουθήσουν τα δραματικά γεγονότα της περιόδου 1973-1974· η εξέγερση του Πολυτεχνείου, το νέο πιο σκληρό δικτατορικό καθεστώς Ιωαννίδη, το εγκληματικό πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου, η Τουρκική εισβολή και η ανεπανόρθωτη τραγωδία της Κύπρου, η αποκατάσταση της Δημοκρατίας, η επάνοδος του Κωνσταντίνου Καραμανλή (ΚΚ), η δυναμική επιστροφή του Ανδρέα Παπανδρέου (ΑΠ), η γέννηση του ΠΑΣΟΚ (με τον ΜΛ ιδρυτικό του μέλος), η διακήρυξη της Γ΄ Σεπτεμβρίου 1974, οι εκλογές του 1974, -με τον εα Στρατηγό Χ. Λουκάκης υποψήφιο του ΠΑΣΟΚ-, η διακυβέρνηση ΚΚ (1974-1981), η αναγνώριση και νομιμοποίηση του ΚΚΕ. Όλα δείχνουν … να αλλάζουν. Ακόμα και ο εκ Παρισίων αφιχθείς ΚΚ …. Ένα χλωμό, αμήχανο, αίσθημα συμφιλίωσης αχνοφαίνεται.

■ Η φωτογραφία είναι του 1952-1953 και οι εικονιζόμενοι είναι: Όρθιοι από αριστερά: 1. Βουρεξάκης, 2. Γιαχακόπουλος (ή Γιαχάκης) Γιώργος, 3. Λιονής Δημήτρης (Μίμης), 4. Φυντίκης Μανώλης, 5. Γρυλλάκης Νίκος, 6. Γιαχακόπουλος (ή Γιαχάκης) Αναστάσης (Τάσος), 7. Πατεράκης Μανούσος, 7. Λουκάκης Μανώλης

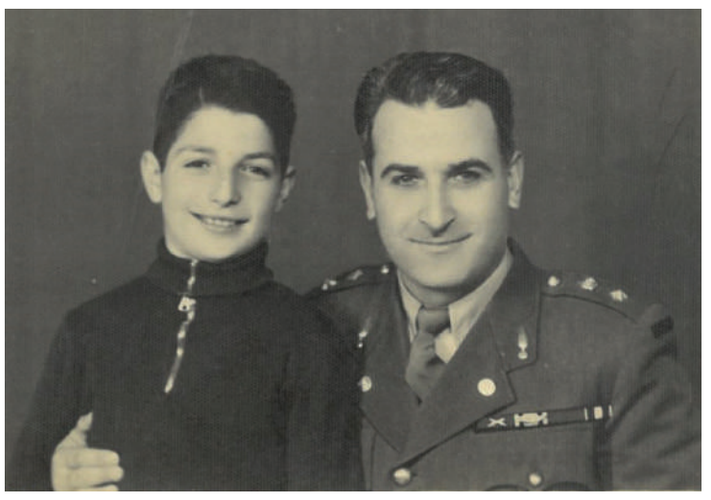

■ Σε μικρή ηλικία με τον πατέρα του, στρατιωτικό Χαράλαμπο Λουκάκη

■ Καθιστός στο κέντρο σε οικογενειακή συγκέντρωση. Την πλάτη του ακουμπάει η πολυαγαπημένη του θεία Μαρία Λουκάκη-Τσαντοπούλου

■ Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1975-1989

Στην πρώτη φάση της Μεταπολίτευσης 1981 το ΠΑΣΟΚ κάνει έντονα την παρουσία του στην πολιτική σκηνή. Κυριαρχεί πρώτα απ' όλα στο χώρο της νεολαίας του Κέντρου και σύντομα γίνεται η δεύτερη πολιτική δύναμη, απειλητικά κοντά στη ΝΔ. Ο ΜΛ, που μόλις έχει ανοίξει το πολιτικό το γραφείο, στρατεύεται στο όνειρο για την άνοδο της «Δημοκρατικής Παράταξης» στην εξουσία.

ΥΠΗΡΕΤΩΝΤΑΣ ΘΕΣΜΟΥΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη Και Αποκέντρωση (1981-1989)

Η εκλογές του 1981 και η κεντροαριστερή κυβέρνηση ΑΠ, που ακολουθεί, σηματοδοτούν την έναρξη της δεύτερης φάσης της Μεταπολίτευσης. Μέσα στη μέθη της μεγάλης εκλογικής νίκης τα σοβαρά στελέχη της παράταξης δεν λησμονούν ότι το πρωταρχικό αίτημα των καιρών είναι η δημιουργία θεσμών βασισμένων στην Περιφερειακή Ανάπτυξη, την Αποκέντρωση και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Το απαιτούν, άλλωστε και οι μεγάλες ευκαιρίες χρηματοδότησης που προσφέρουν οι Ευρωπαϊκές Παρεμβάσεις (πακέτο Ντελόρ, τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), , Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, κλπ. Προς την κατεύθυνση αυτή θεσπίζονται σημαντικοί νόμοι, όπως: (α) ο Νόμος 1622/1986 (Τοπική Αυτοδιοίκηση - Περιφερειακή Ανάπτυξη και Δημοκρατικός Προγραμματισμός), (β) ο νόμος 1739/87 (Σ. Πεπονή) για την διαχείριση των υδατικών πόρων σε εθνική και περιφερειακή κλίμακα, (γ) ο Νόμος 2539/1997 του Αλέκου Παπαδόπουλου, (Σχέδιο Καποδίστριας για την πρωτοβάθμια τη τοπική αυτοδιοίκηση) (δ) ο Ν. 3852/2010 (Σχέδιο Καλλικράτης). Στέλεχος σημαντικό της παράταξης του ο ΜΛ θα εμπιστευθεί το τεχνικό του γραφείο στους συνεργάτες του για να στηρίξει τη μεγάλη προσπάθεια. Θα αριστεύσει!!!

«***Μπροστά από την εποχή του, ο ΜΛ γνώριζε πως μόνο η εγκαθίδρυση θεσμών και υποδομών μπορεί να φέρει πραγματική ανάπτυξη και ευημερία***» (Εφημ. «Ρέθεμνος» Νέα 4-4-2012)

Το 1981-1984 ο ΜΛ ορίζεται μέλος της υπό τον καθηγητή Γρηγόρη Σηφάκη ανασυγκροτηθείσας Διοικούσας Επιτροπής (ΔΕ) του Πανεπιστημίου Κρήτης. Με την εμπνευσμένη ηγεσία του Γρηγόρη Σηφάκη, του Νίκου Παναγιωτάκη, του Νίκου Σβορώνου και των άλλων συνεργατών του δοκιμάζονται πρωτοποριακά προγράμματα σπουδών, αναλαμβάνονται καινοτόμες πρωτοβουλίες, ενώ παράλληλα προχωρεί ο σχεδιασμός, και η έναρξη των κτηριακών εγκαταστάσεων στις πανεπιστημιουπόλεις του Ρεθύμνου και του Ηρακλείου. Η παρουσία του ΜΛ δεν είναι καθόλου περιθωριακή. Ο υψηλός βαθμός εκτίμησης που έχαιρε σε πλειάδα υπουργών και κυβερνητικών στελεχών, τον καθιστά πολύτιμο σύνδεσμο, μεταξύ της ΔΕ και της Κυβέρνησης, ενώ οι τεχνικές του γνώσεις και εμπειρίες λειτουργούν θετικά στη λήψη κρίσιμων αποφάσεων. Ο Μανώλης Λουκάκης «*στήριξε το ίδρυμα με θέρμη και ενθουσιασμό» (Ψήφισμα επί τω θανάτω του ΜΛ υπογραφόμενο από τον Πρύτανη του ΠΚ Ευριπίδη Στεφάνου).*

Νομάρχης Χανίων (1982-1985)

Για το πολυσχιδές έργο του ΜΛ ως Νομάρχη Χανίων και προέδρου του ΟΑΔΥΚ, μας ενημερώνει η έκδοση: Μιχάλης Ηλιακάκης «*Ήταν κάποτε ο ΟΑΔΥΚ (Οργανισμός Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης)»,* Ρέθυμνο 2014. Ο ΟΑΔΥΚ ίχε ιδρυθεί με το ΠΔ 383/1979, επί ΝΔ με υπουργό Συντονισμού τον Κων/νου Μητσοτάκη, ως ημικρατικός αναπτυξιακός Οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα υπό την εποπτεία του κράτους (Α.Ε). Επί προεδρίας Μανώλη Λουκάκη οι δομές του Οργανισμού κοινωνικοποιήθηκαν, αναδεικνύοντάς τον σε ευέλικτο εργαλείο, ικανό για την υλοποίηση μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακών έργων στη Δυτική Κρήτη. Τότε, ιδρύθηκε, το Γραφείο Ρεθύμνου και η ομάδα τεχνικών στελεχών του υπό τον Μιχάλη Ηλιακάκη. Μέσω του ΟΑΔΥΚ υλοποιήθηκαν μεγάλης κλίμακας έργα, όπως ενδεικτικά: το Φράγμα των Ποταμών, το Φράγμα Βαλσαμιώτη Χανίων, το Φράγμα Παντάνασσας, πολλά έργα υπογείων υδροαρδευτικών δικτύων, αρδευτικών δεξαμενών, αντλιοστασίων, αρδευτικών φρεατίων, λιμνοδεξαμενών, υδρευτικών/αρδευτικών γεωτρήσεων κ.λ.π. Ο ΜΛ υπερήφανος για τον ΟΑΔΥΚ, δεν έπαυσε να τον στηρίζει και μετά την αποχώρησή του από την Νομαρχία Χανίων. Για τη θητεία του ΜΛ ως Νομάρχη μας μίλησαν δύο επώνυμοι Χανιώτες.

(α) Η μαρτυρία του Σήφη Μιχελογιάννη, βουλευτή Χανίων: «*Ο Μανώλης ο Λουκάκης ήρθε στα Χανιά σαν ένας φίλος από τα παλιά. Τον χαρακτήριζε η ευγένεια, η καλοσύνη, η αρχοντιά, η σεμνότητα, η δικαιοσύνη. Πρόσεχε και στήριζε τους συνεργάτες του. Η προσφορά του σ' όλες τις θέσεις από τις οποίες πέρασε είχε ένα τίτλο: δουλειά σωστή, μεθοδική και αποτελεσματική. Μακριά από κάθε είδος λαϊκισμού, σεβόταν τους αντιπάλους του και δεν αμφισβητούσε ούτε την καλή τους πρόθεση ούτε τον πατριωτισμό τους. Τίμησε την Πολιτική και έδωσε με τη ζωή του ένα σπάνιο και άξιο παράδειγμα προς μίμηση*».

(β) Η μαρτυρία του Γιώργου Κατσανεβάκη, πρ. Νομάρχη, πρ. Δημάρχου Χανίων.

«***Για τον Μανώλη Λουκάκη:_Ο εν Χανίοις δημόσιος βίος του Μανώλη Λουκάκη****, οριοθετείται και εκφράζεται, σαφώς και ενεργώς από τις δυο θεμελιώδεις αρχές και προτροπές του σοφού Πιττακού του Μυτιληναίου:* ***(1) Αρχή άνδρα δείκνυσι:*** *Ο Μανώλης Λουκάκης ποτέ δεν βαττολογούσε, ήτοι στον εν γένει δημόσιο, πολιτικό, αλλά και ιδιωτικό λόγο του ουδέποτε φλυαρούσε, ουδέποτε μωρολογούσε, ουδέποτε κενολογούσε. Ο λόγος του ήταν πάντα αποφθεγματικός, σύντομος, σαφής και στα πλαίσια της υλοποιήσιμης πραγματικότητας.****(2)_Καιρόν γνώθι:*** *Ήξερε να εκτιμά σωστά την κάθε κατάσταση και να παίρνει πάντα τις ενδεδειγμένες αποφάσεις στα δημόσια πράγματα που είχε την αρμοδιότητα και ευθύνη.* ***Ο δημόσιος λόγος του δεν είχε αντίλογο. γιατί ήταν απόρροια ιδιαίτερης κοινωνικής ευαισθησίας»..***

Νομάρχης Ηρακλείου και Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Κρήτης (1985-1989)

Για τη θητεία του ΜΛ στο Ηράκλειο, καταθέτομε την μαρτυρία της κ. Αλκμήνης Μηναδάκη MScs Περιφερειακής Ανάπτυξης και στενής συνεργάτιδάς του:

«*Με τον Ν. 1533/1986, καθορίστηκαν οι 13 μεγάλες περιφέρειες της χώρας, ο ΜΛ ως Γενικός Γραμματέας (ο πρώτος του θεσμού) της Περιφέρειας Κρήτης, ήταν συγχρόνως και Πρόεδρος του Περιφερειακού της Συμβουλίου, καθώς και της Επιτροπής Παρακολούθησης του ΜΟΠ ΚΡΗΤΗΣ (του Μεσογειακού Ολοκληρωμένου Προγράμματος Κρήτης για την περίοδο 1984 – 1989. Στο πλαίσιο, όλων αυτών των αρμοδιοτήτων, ο ΜΛ, εισήγαγε καινοτομίες, όπως ο πολυετής αναπτυξιακός προγραμματισμός, η ενίσχυση της εταιρικής σχέσης μεταξύ Εθνικών και Περιφερειακών Αρχών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), που συνέβαλλαν στην εξέλιξη της Περιφερειακής της Πολιτικής. Η ευθύνη πλέον για τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Αναπτυξιακών Δράσεων και των Προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούσε η ΕΕ όφειλε να μοιράζεται ανάμεσα στις Εθνικές, στις Περιφερειακές αρχές της χώρας και στην ΕΕ. Στην καίρια αυτή χρονική στιγμή για την Κρήτη, ο Μανόλης Λουκάκης ανταποκρίθηκε με συνέπεια στις απαιτήσεις του ρόλου του, συνεργάστηκε με τις νομαρχιακές και τοπικές αυτοδιοικήσεις, τα επιμελητήρια, τους οικονομικούς και επιχειρηματικούς φορείς του νησιού και προώθησε με επιτυχία την υλοποίηση του ΜΟΠ Κρήτης, στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα της περιφέρειας και συμβάλλοντας στην βελτίωση του επιπέδου ζωής κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Αναβαθμίστηκε το επαρχιακό δίκτυο μεταφορών, ενισχύθηκε ο εκσυγχρονισμός των μικρών και μεσαίων γεωργικών επιχειρήσεων, ενώ παράλληλα ενισχύθηκε ο τουρισμός με την ίδρυση ξενοδοχείων μικρού και μεσαίου μεγέθους και την αναστήλωση κτιρίων αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος στα μικρά αστικά κέντρα.*

»*Ως Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας Κρήτης (ΠΚ), Ο ΜΛ συνεργάστηκε με τον ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΤΕΔΚ ΚΡΗΤΗΣ για την ολοκλήρωση της εξωστρέφειας του νησιού εντός του πλαισίου των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) εντάσσοντας την ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ, πια, στις Επιτροπές των Παράκτιων και των Νησιωτικών Περιφερειών της Μεσογείου και της Διάσκεψης των Παράκτιων Περιφερειακών Περιοχών της ΕΕ. Προώθησε ένθερμα σημαντικές συνεργασίες της ΠΚ με τις Νησιώτικες Περιφέρειες της Μεσογείου σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος και προώθησε σημαντικά έργα που σχετίζονται με την Διαχείριση των Υδατικών Πόρων, τον Τουρισμό, τον Πολιτισμό.*

»*Σ' όλες αυτές τις επίπονες και ψυχοφθόρες διαδικασίες ο ΜΛ διακρίθηκε για το ήθος, την ευγένεια, την σεμνότητα,, το σεβασμό του προς τους συνεργάτες του, καθώς και την ικανότητα του να ακούει και να μελετά με προσοχή τις εισηγήσεις των εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης σε συνδυασμό με αυτές της κεντρικής διοίκησης, επιλέγοντας και συνθέτοντας τις βέλτιστες λύσεις*».

Εύγλωττες είναι επίσης οι μαρτυρίες ηγετικών στελεχών της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης που διαδέχθηκαν τον ΜΛ στη θέση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Κρήτης:

Αθανάσιος Καρούντζος: «*Αποτίω φόρο τιμής προς τον Μ. Λουκάκη, τον πρωτεργάτη της Περιφερειακής Διοίκησης, τον πρώτο περιφερειάρχη Κρήτης. Η συνεισφορά του υπήρξε καθοριστική τόσο για τα πρώτα βήματα της Περιφέρειας, όσο και για την μετέπειτα εξέλιξή της*».

Σταύρος Αρναουτάκης. Περιφερειάρχης Κρήτης, εφ. «*Ρέθεμνος*», 7-4-2012: «*Λαμπρό παράδειγμα ήθους και αξιοπρέπειας Με την ουσιαστική συμβολή του στην τοπική ανάπτυξη και αυτοδιοίκηση, ο Μ. Λουκάκης, υπηρέτησε αρχές και αξίες που τον καταξίωσαν ως άνθρωπο και ως πολιτικό*».

■ Σε κοινό πάνελ για την αυτοδιοίκηση με τον Ανδρέα Παπανδρέου

■ Με τον αγαπημένο του φίλο και πολιτικό συνοδοιπόρο Γιώργο Γεννηματά και τον βουλευτή Χανίων και υπουργό Σήφη Βαλυράκη

Η ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΙΟΥ ΕΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΑΠΟΚΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΑΞΙΑ ΟΤΑΝ Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΛΘΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΤΙΒΟ 'Η ΤΗ ΖΩΗ

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1989-2004

Στην κεντρική πολιτική σκηνή

Η καθολική αναγνώριση του έργου της περιόδου 1981-1989, οδήγησε το κόμμα να του αναθέσει ένα νέο ρόλο. Αυτόν του Κοινοβουλευτικού Εκπροσώπου του Ρεθύμνου. Ο ΜΛ συμμετείχε ως υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ σε πρώτη φάση (1989-1996), στις ακόλουθες εκλογικές αναμετρήσεις. Με πρόεδρο τον Α. Παπανδρέου : (1) 18.6.1989, (2) 5.11.1989, (3) 8.4.1989, (4) 8.4.1990. [Στην εκλογή αυτή βουλευτής με μεγάλη διαφορά αναδείχθηκε πάλι ο ΜΛ, όμως ο κομματικός συνυποψήφιος του στο ΠΑΣΟΚ, Γιάννης Σμπώκος, κατέθεσε ένσταση για προσχηματικό γραφειοκρατικό λόγο, και κέρδισε … μια ηθικά επίμεμπτη εκλογή] . Ακολούθησαν οι εκλογές: (5)10.10.1993,[Στις εκλογές αυτές ο λαός θα δώσει μεγάλη πλειοψηφία στον ΜΛ. Λίγο μετά, (1994), θα τον αναδειχθεί σε τακτικό μέλος της ΚΕ του Κόμματος. Στις εκλογές (6) 22.09.1996, {περίοδος Κ. Σημίτη) θα επανεκλεγεί πανηγυρικά και συνάμα θα οριστεί Υφυπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ και Συγκοινωνιών-Επικοινωνιών.

Το 1994 ο Γ. Γεννηματάς, ό από όλους θεωρούμενος ως ο αξιότερο διάδοχος του αρχηγού, θα αφήσει την τελευταία του πνοή σε ηλικία μόλις 55 ετών. «*…Ο αγαπημένος συναγωνιστής και σύντροφος από την εποχή του 114 και του Ανένδοτου. Ο άνθρωπος με τα οράματα, τους αγώνες, τις θυσίες, ο άνθρωπος που ήξερε μόνο να υπηρετεί, να κατανοεί, να συμφιλιώνει, να ενώνει. (…)»*, θα θρηνήσει ο ΜΛ. (*Εφημ. Κρητική Επιθεώρηση. 1-6-1994)*. Το 1996 συγκροτείται ο «Όμιλος Γιώργος Γεννηματάς», με το ΜΛ ιδρυτικό του μέλος.

Ο Μανώλης Λουκάκης και το έργο του

Μιλώντας για τον πολιτικό ΜΛ και το έργο του, θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι: (α) Έπαιρνε πολύ σοβαρά το ρόλο του ως μέλος του Κοινοβουλίου και των ποικίλων Επιτροπών που συμμετείχε και δαπανούσε μεγάλη προσπάθεια και χρόνο, (β) έδιδε μεγάλο βάρος στην προώθηση αναπτυξιακών έργων για την πόλη και το Νομό. Κατά τις περιόδους μάλιστα της δημαρχίας Δ. Αρχοντάκη, παρά την πολιτική τους αντιπαλότητα, ο ΜΛ δεν δίσταζε να υποστηρίζει και να επισπεύδει έργα που εκείνος προωθούσε, (γ) έχοντας γνωρίσει από κοντά τα βάσανα, τη φτώχια και τα αδιέξοδα των απλών ανθρώπων της πόλης, ο ΜΛ, δεν αδιαφορούσε στα αιτήματα τους. Αντίθετα εξαντλούσε κάθε προσπάθεια για την επίλυσή τους, αδιακρίτως κομματικής τοποθέτησης, στο πλαίσιο, όμως, της χωρίς εκπτώσεις τήρησης της νομιμότητας και της ισονομίας των πολιτών. Ως προς τα έργα του για το Ρέθυμνο, τούτο μονάχα μπορούμε να πούμε: Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις έργων που υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο 1975-2004 στο Ρέθυμνο, χωρίς τη μικρή ή τη μεγάλη συμμετοχή/συμβολή του.

Η μαρτυρία του Κώστα Κοτζαμπασάκη, υπεύθυνου του πολιτικού του γραφείου του, για την θητεία του ως Υφυπουργός στα Υπουργεία ΥΠΕΧΩΔΕ και Συγκοινωνιών-Επικοινωνιών:

«Μετά την παραίτηση του Ανδρέα Παπανδρέου για λόγους υγείας στις 16 Ιανουαρίου του 1996, πρωθυπουργός αναλαμβάνει ο Κ. Σημίτης. Στις 22 του ίδιου μήνα ο ΜΛ ορκίζεται υφυπουργός ΥΠΕΧΩΔΕ παραμένοντας ως τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1996. Στη νέα κυβέρνηση Κ. Σημίτη θα αναλάβει υφυπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών (25 Σεπτεμβρίου 1996 έως τις 30 Οκτωβρίου 1998).

»Ως προς την θητεία του στις παραπάνω θέσεις, θα αναφέρουμε μόνο δυο περιπτώσεις που φανερώνουν τη σύνεση, την ακεραιότητα, τη διαφάνεια, την τόλμη την σοβαρότητα διαχείρισης των θεμάτων αρμοδιότητας του.

α) στο ΥΠΕΧΩΔΕ (1996), ως πολιτικός προϊστάμενος του Οργανισμού Αντισεισμικής Προστασίας χειρίστηκε το επίπονο σχέδιο άμεσης στέγασης των σεισμοπλήκτων από το σεισμό της Κοζάνης. Οι υποψήφιοι εργολάβοι-κατασκευαστές συζητούσαν για υπέρογκα κόστη. Τους κάλεσε όλους μαζί στο γραφείο του και τους προειδοποίησε: «Ως μηχανικός , ξέρω πολύ καλά τί κάνετε. Αν δεν δώσετε λογικές προσφορές αύριο, αν θέλετε, παραιτούμαι και κατασκευάζω εγώ τους ίδιους οικίσκους στο 20% της αξίας των προσφορών σας». Το έργο έγινε με την τιμή που διαπραγματεύτηκε ο Υφυπουργός. Λίγο αργότερα στον ανασχηματισμό μετακινήθηκε στο Υπουργείο Μεταφορών… β) Η Αθήνα χρωστάει πολλά στον Μανώλη Λουκάκη για τη βελτίωση των αστικών συγκοινωνιών του λεκανοπεδίου. Με γρήγορες και διαφανείς διαδικασίες (διακομματική επιτροπή) προέβη στην αγορά 1.200 οχημάτων, χωρίς να δεχτεί καμία ένσταση, πράγμα σπάνιο, αναγνώρισε από βήματος της Βουλής ακόμη και ο εκπρόσωπος του ΚΚΕ! Ταυτόχρονα, όλα τα οχήματα κατασκευάστηκαν σε μεγάλο βαθμό στην ΕΛΒΟ και τα τρένα στα ναυπηγεία στηρίζοντας έμπρακτα την ελληνική οικονομία».

■ **Δίπλα στον αείμνηστο ΠτΔ Κωστή Στεφανόπουλο**

■ **Ορκωμοσία κυβέρνησης Σημίτη. Ο Μανώλης Λουκάκης δεύτερος από αριστερά δίπλα στον Αλέκο Παπαδόπουλο**

■ Στην «γκιόστρα» της πολιτικής αρένας

Τα παρακάτω 5 ανθολογημένα παραθέματα, από πλήθος παρόμοιων, μας δίνουν αμυδρή μόνο εικόνα των σκληρών μετωπικών αγώνων και συγκρούσεων του ΜΛ για την πάταξη του ρουσφετιού, της μικροπολιτικής, των πελατειακών σχέσεων, των νοννών, των τραμπούκων, της βίας, των έκνομων εξυπηρετήσεων και διορισμών.

1 Από την κεντρική προεκλογική ομιλία του Μανώλη Λουκάκη στις 18-9-1998 στο Ρέθυμνο «*….Άφησα τελευταίο το σοβαρότερο πρόβλημα του Νομού μας: την έξαρση της εγκληματικότητας σε όλες της τις μορφές. (βία, ζωοκλοπές, καταπάτηση περιουσιών, αγροζημίες, οπλοχρησία, προστασία, καλλιέργεια-εμπορία χασισιού). Το θεωρώ ύψιστης προτεραιότητας και θα αγωνισθώ, χωρίς ανάπαυλα για την αντιμετώπισή του.*

2 Από συνέντευξη του Μανώλη Λουκάκη στην εφημ. «*Ρεθεμνιώτικα Νέα***», 17-8-96: Μανώλης Λουκάκης**

Ερ. Δημοσιογράφου: Σας κατηγορούν ότι δεν είστε καλός πολιτικός. Εσείς τί λέτε;

Απ: *«(…) Δεν υποσχέθηκα ποτέ τίποτα. Έλεγα πάντα την αλήθεια και δεν άφηνα κανένα να ελπίζει σε κάτι που δε θα μπορούσε να γίνει. (…) Δεν μπήκα ποτέ στη διαδικασία συναλλαγών. Δεν πρόκειται να δεχθώ κανένα που θα μου ζητήσει εξυπηρέτηση ως αντάλλαγμα για την ψήφο του. Γι' αυτό με κατηγορούν ότι δεν είμαι καλός πολιτικός. Δεν θέλω να παίρνω ψήφους με αντιπαροχή.* ***Δεν με ενδιαφέρει να είμαι βουλευτής κάτω απ' αυτές τις συνθήκες****. Αν εμείς επιστρέφομε συνεχώς στον παλαιοκομματισμό, το κράτος και το πολιτικό μας σύστημα δε θα σοβαρευτεί ποτέ.*

Ερ: Πιστεύετε ότι σας δικαιώνουν οι μέχρι τώρα πολιτικές επιλογές σας; Ο Ρεθεμνιώτικος λαός διακρίνει στο πρόσωπό σας αναμφισβήτητα εντιμότητα και πολιτικό ήθος. Κάποιοι όμως υποστηρίζουν ότι δεν έχετε επιδείξει ανάλογο πολιτικό έργο. Τί έχετε να τους απαντήσετε;

Απ. *Ο βουλευτής πρέπει να είναι συνεπής προς τις κοινοβουλευτικές του υποχρεώσεις στη Βουλή και να ενδιαφέρεται για την ανάπτυξη του τόπου και τα προβλήματα των πολιτών. Προβλήματα όμως που δεν σχετίζονται ούτε με την κάλυψη παρανομιών, ούτε με ρουσφέτια που καταλήγουν στην κατάργηση της ισονομίας των πολιτών... Αυτό το πλαίσιο με εκφράζει και αυτό εφαρμόζω. Η εφαρμογή του όμως απαιτεί να είσαι πάντα ειλικρινής και να λες πάντα την αλήθεια όσο πικρή κι' αν είναι. Αυτό σε πολλούς δεν αρέσει και προτιμούν να τους πουλάς ψεύτικες ελπίδες. Αυτοί με κατηγορούν ότι δεν ενδιαφέρομαι.*

3 Ομιλία στη συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΠΑΣΟΚ παρουσία του ΠΘ Κώστα Σημίτη την 5η Οκτωβρίου 1999:

(ΣτΕ): Η ομιλία αυτή έχει χαρακτηριστεί ιστορική. «*Ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης*», σχολίασαν οι εφημερίδες, «*άκουγε εμβρόντητος*».

«Κύριε Πρόεδρε, Θα ήθελα να θέσω υπ' όψη σας ένα ιδιαιτέρως σοβαρό ζήτημα. Την ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ και την ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Τελευταία σημειώνεται μεγάλη έξαρση στο φαινόμενο της χασισοκαλλιέργειας. Το καλοκαίρι σε περιοχή του νομού Ρεθύμνου ανακαλύφθηκαν χασισοφυτείες με 37.000 δένδρα, όσα δεν έχουν ανακαλυφθεί σε όλη την Ελλάδα, τα τελευταία είκοσι χρόνια. Η περιοχή παρουσιάζει σε μικρογραφία χαρακτηριστικά Κολομβίας. Οι φυτείες φυλάσσονταν από ενόπλους, κανείς δεν μπορούσε να πλησιάσει κοντά. Μάλιστα, σε μία γιγάντια επιχείρηση της Αστυνομίας της για την εκρίζωση χασισοφυτείας πυροβόλησαν τους αστυνομικούς, ενώ σε άλλη περίπτωση είχαν πυροβολήσει ακόμα και το αναγνωριστικό ελικόπτερο της Αστυνομίας. Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργήσει μεγάλη ανησυχία στους πολίτες της Κρήτης. Έχουμε επανειλημμένως ζητήσει την επαναλειτουργία της Αγροφυλακής. Είναι απαραίτητη. Επίσης, η Αστυνομία στην Κρήτη χρειάζεται αναβάθμιση της υλικοτεχνικής της υποδομής. Οι αντίπαλοι της είναι καλύτερα εξοπλισμένοι. Ίσως θα μπορούσε να θεσπισθεί κάτι αντίστοιχο με τις ειδικές «Μονάδες Φύλαξης Συνόρων», ή τις «Δυνάμεις Φύλαξης Ειδικών Στόχων». Με στελέχη μη Κρητικής καταγωγής βέβαια. Σας ευχαριστώ, κύριε Πρόεδρε».

Μετά από την ομιλία αυτή, ήλθαν στην Κρήτη τα ΕΚΑΜ και ξεκίνησε μια γιγαντιαία επιχείρηση της Αστυνομίας, συνεχίζεται ως τις μέρες μας.

4 2010 Ιούνιος: Μια συγκλονιστική δήλωση-μαρτυρία του Μανώλη Λουκάκη σε συνέντευξή του στην εφημ. «*Ρέθεμνος*» και τη δημοσιογράφο Μαρία Καράλη το 2010, δύο χρόνια πριν από την εκδημία του:

Ερ.: *Αισθάνεστε κ. Λουκάκη συνυπεύθυνος για την κατάσταση της χώρας;*

Απ: *«Δεν υπήρξα ποτέ οπαδός της συλλογικής ευθύνης. Αυτό που πάνε ορισμένοι να περάσουν, ότι όλοι φταίμε δεν το καταλαβαίνω. Κύριος άξονας της πολιτικής μου, όλα αυτά τα χρόνια, ήταν η υπεράσπιση της διαφάνειας και η εξυπηρέτηση του Δημοσίου συμφέροντος. Δυστυχώς, μια νέα αστική τάξη δημιουργήθηκε, μετά τη δεκαετία του '80 με μεταπράτες, τυχάρπαστους, νεόπλουτους, ανίκανους να προωθήσουν επενδύσεις και να δημιουργήσουν ισχυρό παραγωγικό μηχανισμό» …».*

■ Η τελευταία εκλογή

Τον Απρίλιο του 2000 σε μια πολιτική αναμέτρηση θρίλερ, το ΠΑΣΟΚ θα κερδίσει οριακά τις εκλογές. Ο Μανώλης Λουκάκης θα έλθει δεύτερος! Νικητής θα είναι ο Γιάννης Σμπώκος. Όμως, ακόμα και των δικαίων τα όρια κάποια στιγμή εξαντλούνται. Ο ΜΛ θα κάνει (ορθώς, καθ' ημάς …), χρήση του δικαιώματος ένστασης για ασυμβίβαστο και θα επανέλθει στα βουλευτικά έδρανα.

Στις εκλογές του 2004 το ΠΑΣΟΚ του Γ.Α. Παπανδρέου θα χάσει τις εκλογές από τη Ν.Δ. του Κώστα Καραμανλή. Ο ΜΛ είχε αποφασίσει να μην θέσει υποψηφιότητα, υπέκυψε όμως, σύμφωνα με τη μαρτυρία Έλιας Μ. Λουκάκη, στην πίεση του Αλέκου Παπαδόπουλου και του Θεόδωρου Πάγκαλου. Τελικά, βουλευτής ΠΑΣΟΚ Ρεθύμνου εκλέγεται ο Μανώλης Όθωνας. Από το 2004 και μετά ο Μανώλης Λουκάκης δεν μετέχει στις εκλογικές αναμετρήσεις.

■ Η Κάθαρση

«Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας»…

Στις 3 Απριλίου 2012 ο Μανώλης Λουκάκης, μετά από διετή πάλη, -παράδειγμα λεβεντιάς και αξιοπρέπειας-, με την ανίατη, αφήνει την τελευταία του πνοή σε θάλαμο του Νοσοκομείου Ρεθύμνης σε ηλικία 75 ετών. Απλός πολίτης, στο πολιτικό περιθώριο πλέον. Ήσυχος με τη συνείδησή του και με το κεφάλι ψηλά. Είχε κάνει το χρέος του στη γενέτειρα πόλη και τη χώρα του. Και το πιο σημαντικό: Έφυγε από τη ζωή και την πολιτική φτωχότερος!

Ο θάνατός του όμως θα δώσει το έναυσμα πληθώρας δημοσιευμάτων από όλες τις πολιτικές παρατάξεις, από φίλους και αντιπάλους. Ήταν η ώρα της κάθαρσης, της δικαίωσης, της αναγνώρισης. Από το πλήθος αυτών των δημοσιευμάτων ανθολογούμε ενδεικτικό μόνο μέρος.

«*Πρότυπο Πολιτικού*» Του Γιώργου Παπακωνσταντή, Εφημ. «*Ρέθεμνος*» 7-4-2020:

«Με τον αδόκητο θάνατό του ο Μ. Λουκάκης μας υπενθύμισε, ως ότι υπήρξαν σ' αυτόν τον τόπο σοβαροί και τίμιοι πολιτικοί άνδρες, που κατάφεραν μέσα από μύριες αντιξοότητες να κωφεύσουν στη σειρήνα του λαϊκισμού και να μιλήσουν τη γλώσσα της αλήθειας. Στις εποχές των εύκολων υποσχέσεων και των πελατειακών πειρασμών κατόρθωσαν να μείνουν όρθιοι σε ιδέες και αξίες».

Κωνσταντίνος Κανελλάκης, Περιφερειακός Σύμβουλος Αττικής, εφημ. «*Ρέθεμνος*», 7-4-2012: *«Σε μια εποχή που το ήθος και η ηθική ήταν πολυτέλεια, για αυτόν ήταν τρόπος ζωής. Σε μια κοινωνία που η σεμνότητα και η ταπεινότητα λογαριαζόταν ως αδυναμία, για αυτόν ήταν δύναμη. Ναι! ο Μ. Λουκάκης δεν ήταν κομμάτι του συστήματος, που μας έφερε στην σημερινή κατάσταση και γι' αυτό ήταν βάρος και εμπόδιο για πολλούς … Σε μια εποχή που τα δωράκια, είχαν δυστυχώς την πλήρη αποδοχή της κοινωνίας, ο Μ. Λουκάκης τα αρνήθηκε, τα κατήγγειλε, αντιστάθηκε και το πλήρωσε…»*

Εφημ. «*Ρεθεμνιώτικα, Νέα*», 4-4-2012: *«Το Ρέθυμνο αποχαιρέτησε ένα ευπατρίδη της πολιτικής. Έναν γνήσιο αγωνιστή των κοινωνικών και πολιτικών αγώνων, έναν Ρεθυμνιώτη με εξαιρετικό ήθος, με μοναδική εντιμότητα και χαρακτηριστική σεμνότητα…».*

Νίκος Καραγιαννάκης, εφημ. «*Ρέθεμνος*», 07-4-2012: *«Το Ρέθυμνο αποχαιρέτησε την περασμένη Πέμπτη, έναν από τους τελευταίους, ίσως, πολιτικούς που, πραγματικά, χαιρόσουν και καμάρωνες να τον έχεις φίλο και να μην ντρέπεσαι …. Διέθετε αδιαπραγμάτευτα στοιχεία σε όλη του τη ζωή δυο στοιχεία: ΗΘΟΣ και ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ. Μ' αυτά πορεύτηκε.»*

■ **Με τον Ανδρέα Παπανδρέου και την τότε σύζυγο του π. Πρωθυπουργού, Μαργαρίτα, ντυμένοι στη μόδα της εποχής**

Η μαρτυρία του Μανώλη Στρατάκη (Γεωπόνου, πρ. Βουλευτή Ηρακλείου & Υφυπουργού): *«Συμπληρώθηκαν 10 χρόνια από τον θάνατο του Μανώλη Λουκάκη (3/4/2012) … Η θύμησή του συμβαδίζει με σωρεία αναμνήσεων …. Υπόδειγμα ήθους, εντιμότητας και σοβαρότητας. Στο Ηράκλειο άφησε εποχή ως Νομάρχης και Περιφερειάρχης Κρήτης. Η θητεία του συνέπεσε με την περίοδο υλοποίησης των ΜΟΠ. Η Κρήτη για πρώτη φορά έβλεπε να υλοποιούνται δεκάδες, κυρίως μικρά αλλά αναγκαία έργα, που σιγά σιγά άλλαζαν την εικόνα της. Η άριστη συνεργασία με τους τοπικούς άρχοντες (Δημάρχους, Προέδρους Κοινοτήτων) έφθανε ως ένας ευχάριστος απόηχος στη Νομαρχιακή Επιτροπή του ΠΑΣΟΚ, που εκείνη την εποχή είχα την τιμή να είμαι μέλος της. Στις παρέες ο Μανώλης ήταν ο φίλος, ο κιμπάρης, ο ευγενής συνομιλητής και κυρίως ο Άνθρωπος. Η παρουσία του ήταν διακριτή και ενέπνεε σεβασμό. Ατέλειωτες οι συζητήσεις για όλα τα τεκταίνομενα στο νομό και έκδηλη η αγωνία του για το καλύτερο και συμφορότερο για τους πολλούς. Αργότερα, είχα την τύχη να συνυπάρξουμε στη Βουλή των Ελλήνων. Έμενε απαράλλακτα ίδιος, χωρίς ποτέ τα αξιώματα να αλλοιώνουν τον χαρακτήρα του. Θα τον θυμόμαστε ως ένα παράδειγμα προς μίμηση, ένα καλό φίλο, έναν άξιο και έντιμο πολιτικό, που κουβαλούσε μια παράδοση οικογενειακών αγώνων για τη δημοκρατία και την πατρίδα, που ποτέ δεν πρόδωσε ούτε αμαύρωσε».*

Η Νομαρχιακή Επιτροπή Ρεθύμνου της Δημοκρατικής Αριστεράς:

«Με τον Μανώλη Λουκάκη δεν συναντηθήκαμε ποτέ πολιτικά. Συναντηθήκαμε όμως στο στίβο του ήθους, του πολιτικού πολιτισμού, της αντίληψης για την πολιτική με το Π κεφαλαίο…. Ήλθε σε σύγκρουση με τις κατεστημένες αντιλήψεις του πελατειακού κράτους και της συναλλαγής και βγήκε νικητής…»

■ **Οι φίλοι του Μανώλη Λουκάκη με τον ίδιο καθιστό στο κέντρο. Διακρίνονται μεταξύ άλλων οι: Μιχάλης & Χρυσάνθη Ηλιακάκη, Κώστας & Ρούλα Χριστοδούλου, Κώστας & Ρίτσα Αποστολάκη, Γιάννης Παπαδάκης, Στέλιος Χουρδάκης, Αγάπη Σιτά, Τάσος & Λίλα Παπαδουράκη, Νίκος & Χρυσούλα Παρασκάκη**

■ **Με τον επιστήθιο φίλο του Δήμαρχο Χανίων, βουλευτή και υπουργό Μανώλη Σκουλάκη και τη σύζυγο του δευτέρου Πόπη Ξηρουχάκη-Σκουλάκη**

■ ΕΠΙΜΥΘΙΟ ΣΧΟΛΙΟ

Ναι! Όσο περνά ο καιρός δικαιώνεται και καταξιώνεται, από αντιπάλους και φίλους ο ίσιος, τίμιος και ανιδιοτελής αγώνας του Μ. Λουκάκη για τον τόπο μας και τους θεσμούς του. Ο καθηγητής Γιάννης Κουμεντάκης θα γράψει φωτογραφίζοντάς τον: «Η ανόρθωση της χώρας μας προϋποθέτει Ηγέτες με προοπτική βάθους, αφάνταστης οξύνοιας και φαντασίας. Ηγέτες απέραντης αγάπης και αποφασισμένους για θυσίες. Ηγέτες που εισέρχονται στον πολιτικό χώρο με θυλάκια (τσέπες, δηλ. πορτοφόλια) στενά και αβαθή και ολίγα αγαθά και φεύγουν με ολίγιστα. Τέτοιος ήταν ο γείτονάς μου Μανώλης Λουκάκης. Αυτόν τον υπέροχο και σπάνιο άνθρωπο, τον έντιμο και συνεπώς φτωχό πολιτικό, αποχαιρετώ με το παρακάτω κρητικό δίστιχο.

Άντρας μ' υπερηφάνεια, Άντρας χωρίς ψεγάδι,
Με το κεφάλι ντου ψηλά, εμίσεψε στον Άδη.